

Konfesjonelle tradisjoner – problem eller mulighet?

Om konfesjonelle tradisjoners betydning for menighetsutvikling

Lars Råmunddal

Ansgar Teologiske Høgskole, Kristiansand

Abstract

The question I attempt to answer in this article is how church traditions can play a positive or constructive role in local church development – and when and why they cannot do so, but on the contrary, become an obstacle to developing churches in an ecclesiological holistic way. One of the main reasons why church traditions become a problem for church development today is to emphasize either the historical or the contemporary context of the church. Based on a holistic ecclesiological model, the article argues that a local church always stands in the tension between, on the one hand, the long history and tradition of the Christian Church – where “my” church tradition also is located –, and on the other hand, the Church's presence in a given time and culture. In order to assess the constructive value of church traditions and their significance for church development, I recommend inspiration and guidance gained from thinking developed, in general, according to the concepts of *detraditionalization* and *re-traditionalization* – and according to what is related to the question of a tradition's "intention", in particular. Here the article argues that the using and re-using potential of church traditions does not have to be not only linked to the historical dimension of the Church, but also to the socio-cultural one. Looking at the church landscape in Scandinavia today, one will find that there are representatives of local churches that relatively and unilaterally emphasize the practice of sacrament and liturgy. This is accentuated partly by those who wish to modernize meetings, music and forms of communication with the intention to adapt the church to the contemporary culture, and partly by those who try to find a balance between traditional values and contemporary ones. The United Malmö church is appointed out as an example of the latter way of thinking church development.

Keywords: Tradition, traditionalism, church traditions, ecclesiology, church development, detradditionalization, retradditionalization, intentional congregations.

Innledning

Hensikten med denne artikkelen er å vise hva forholdet kan være – og bør være – mellom menighetsutvikling og konfesjonelle tradisjoner. Spørsmålet jeg spesifikt kommer til å søke svar på, er hvordan de konfesjonelle tradisjonene kan spille en positiv eller konstruktiv rolle for menighetsutvikling – og når og hvordan de eventuelt ikke gjør det, men tvert imot blir en

hindring for å utvikle menigheter på en ekklesiologisk helhetlig måte. Menighetsutvikling defineres her som «et målrettet arbeid for å sette menigheten i bedre stand til å være det den er kalt til å være, og gjøre det den er kalt til å gjøre», (Hegstad 2003:6). Begrepet menighetsbygging brukes i artikkelen som synonym til menighetsutvikling. Ordet *menighet* brukes for å betegne det lokale fellesskap av kristne. Begrepet *kirke* brukes om den universelle kirken, eventuelt den konfesjonelle kirkestørrelsen. Begrepet konfesjonelle tradisjoner redegjør jeg mer utfyllende for i første del av artikkelen.

Denne artikkelen er ikke en historisk eller en systematisk teologisk analyse av tradisjonsbegrepet eller av utviklingen knyttet til de forskjellige kirkelige tradisjonene, men en praktisk teologisk refleksjon som en hjelp til å håndtere tradisjonsproblematikken på en faglig forsvarlig og strategisk klok måte i lys av menighetsutviklende teori og praksis. Dette vil selvfølgelig prege både tilnæringsmåte og litteraturutvalg. Og sett i nevnte praktisk-teologiske perspektiv ser det ut til å være skrevet relativt lite om nevnte tematikk både i kirkevekstlitteraturen og nyere framstillinger om menighetsutvikling. Det som finnes, har lett for å bli vinklet ut fra det syn at kirkelige tradisjoner kun er til hinder for menighetsutvikling. Christian A. Schwarz snakker for eksempel om tradisjoner som kan bli «skorpedannelser» som hindrer utvikling og vekst, (jf. Schwarz 1996:29 [i dansk utgave]). Som jeg ønsker å vise, finnes det imidlertid hos Jackson W. Carroll (2000) og Diana Butler Bass (2004) mer balanserte framstillinger som behandler kirkelige tradisjoner på en mer konstruktiv måte. Dette innebærer blant annet at konfesjonelle tradisjoner framstilles som en ressurs for menighetsutvikling – uten at det underslås at slike tradisjoner også kan være problematiske.

For å gi svar på spørsmålet som ovenfor er formulert, vil det være nødvendig først å utdype tradisjonsbegrepet noe mer og å presentere noen teoretiske perspektiver knyttet til kirkelig tradisjonsforståelse og som jeg kommer til å anvende i drøftingen. Artikkelens teologisk-teoretiske basis vil bli hentet fra Olav Skjeveslands pastoralteologiske modell (jf. Skjevesland 1993) og en helhetlig ekklesiologisk modell for menighetsutvikling (jf. Råmunddal 2015), teori om detradisjonisering og retradisjonisering (jf. Carroll 2000 og Bass 2004) og endelig en kirkelig tradisjonstypologi (jf. fig. 2). Begrunnelsen for valg av teoretiske perspektiver og hvilket «lys» teorien kaster over artikkelens problematikk, vil bli redegjort for underveis. Presentasjonen av de teoretiske perspektivene kommer til å ende opp i en mer prinsipiell drøfting av ulike syn på – og holdninger til – hvilken betydning kirkelige tradisjoner bør ha eller få for menighetsutvikling. I siste del av artikkelen kommer det til å bli argumentert for en tilnærming til tradisjonsproblematikken i menigheter der kirkelige tradisjoner både har en bruksverdi og en gjenbruksverdi. Jeg kommer også til å gi et eksempel fra en menighet i Skandinavia som har gått veien fra å være en kristen forsamling med en moderne og kulturell relevant profil, til en menighet som gjenoppdager verdien i ulike kirkelige tradisjoner, og som frimodig gjenbruker slike tradisjoner.

Teoretiske perspektiver på tradisjonsforståelse i en menighetsutviklende kontekst

Om konfesjonelle tradisjoner og deres rolle i menighetsutvikling

Begrepet konfesjonelle tradisjoner brukes i artikkelen om ulike uttrykksformer man finner i ulike kirkelige sammenhenger (katolsk, luthersk, reformert, pentekostal, osv.). Her kan man snakke om tradisjoner i flertall, (jf. Holte s.a.:16–17), og det er det snakk om ulike uttrykksformer som alle relaterer til det felles «utgangspunkt», nemlig evangeliet eller budskapet om Jesus Kristus. Her kan man snakke om «Tradisjonen» i bestemt form entall og tradisjon med stor T, som Ragnar Holte uttrykker det, (ibid.: 18–20). Alle de konfesjonelle tradisjonene har hver på sin særegne måte til hensikt å representere den felles kristne tradisjon (dvs. tradisjonen med stor T).

Olav Skjevesland definerer kirkelige tradisjoner om «et bredt spekter av praktisk-kirkelige og fromhets-historiske impulser som er virkekraftige i vår kirke opp til i dag», (Skjevesland 1993:25). Nå bør nok også læremessige eller dogmatiske «impulser» eller standpunkter føyes til i denne definisjonen for å gjøre den dekkende for det som har vært viktig å ha med i tradisjonsforståelsen både på katolsk og reformatorisk mark. Når man snakker om tradisjonenes «virkekraft», slik Skjevesland gjør, kan man også konstatere at tradisjonenes virkekraft varierer med menighetsbyggende tenkning og praksis. I noen sammenhenger kan man tale om at tradisjonene blir svært styrende og dominerende. I andre sammenhenger er «virkekraften» heller beskjeden – eller kanskje så å si fraværende. I de fleste sammenhenger ligger vel tradisjonenes påvirkningskraft et sted mellom disse to ytterpunktene – og det er i dette siste landskapet jeg i denne artikkelen kommer til å forsøke å finne og grunngi et standpunkt. Mer om dette senere.

Begrepet konfesjonelle tradisjoner defineres i denne artikkelen som *de historiske begivenheter, læremessige og spirituelle posisjoneringer samt innarbeidede kirkelige arbeidsformer og skikker som former en kirkes eller en menighets identitet, oppdragsforståelse og syn på egen plass og rolle i det økumeniske fellesskap*. I den tradisjonstypologien jeg senere kommer til å vise, vil et sentralt element være å få fram at ulike kirkers og menigheters standpunkt i tradisjonsspørsmålet i sterk grad er knyttet til de historiske begivenheter som har formet deres tilblivelse. Framkomsten av den reformatoriske bevegelse/tradisjon i Sentral-Europa på 1500-tallet er et eksempel på dette.¹

En tradisjons læremessige og spirituelle posisjoneringer henger også ofte og i stor grad sammen med den aktuelle tradisjonens opprinnelse. Når Luther betonte så sterkt som han gjorde Skriften alene, nåden alene, Kristus alene og troen alene, har det å gjøre med hans oppgjør med den middelalderske katolske tradisjon. Når pentekostale kristne betoner Åndens kraftfulle nærvær som sentralt i både kristenliv og menighetsliv, henger det sammen med de erfaringer og opplevelser som de første pinsevenner på begynnelsen av 1900-tallet gjorde. Det

¹ Jf. Schillings (2016) grundige gjennomgang av de historiske forutsetningene, aktuelle teologiske og kulturelle drivkrefter og sentrale personligheter som preget tilblivelsen av den lutherske (og til dels den reformerte) tradisjon.

som i definisjonen kalles innarbeidede kirkelige arbeidsformer og skikker, er kanskje det element i tradisjonsforståelsen som kan være mest usatt for endring fra opprinnelsen – simpelthen fordi kirker og menigheter er nødt til å gjøre endringer i kulturelt betingede former og skikker for å overleve.

Definisjonen peker også på tre sentrale områder som gjennomgåtte elementer i tradisjonsforståelsen er med på å utforme eller sette sitt preg på. Dette er – den aktuelle kirkes/menighets selvforståelse/identitet, forståelse av hvilket oppdrag man har som kirke/menighet, og endelig forståelsen av egen plass og rolle i det økumeniske fellesskap. Graden av påvirkningskraft som tradisjonen utgjør for forming av disse tre forståelsesområdene, vil nok variere ut fra hvilken holdning eller hvilket syn man har på tradisjonens betydning og verdi (se senere gjennomgang av denne tematikken). I tillegg kan man si at når det gjelder forståelse av identitet, oppdrag og plass i det kirkelige fellesskap, vil tradisjonen ikke være den eneste faktoren som påvirker og former. Det er en rekke andre faktorer som også spiller inn – slik følgende gjennomgang om tradisjonsfaktorens betydning i lys av andre aktuelle påvirkningsfaktorer vil vise.

I en helhetlig ekklesiologisk og menighetsutviklende tenkning vil kirkelige tradisjoner spille en viktig rolle sammen med andre faktorer i kirke- og menighetsforståelsen. Som et eksempel på helhetlige framstillinger av menighetsutvikling der den kirkelige tradisjonens funksjon og verdi har fått en plass i framstillingen, kan nevnes Olav Skjeveslands bok *Huset av levende steiner*, (1993). Skjevesland bygger sin tenkning om menighetsutvikling i folkekirken på det han kaller «en pastoralteologisk modell» med tre sentrale faktorer: *normen* (dvs. bibelske kriterier for menighetsutvikling), *tradisjonen* (som her representeres ved den folkekirkelige tradisjon i Norge) og endelig den aktuelle *situasjon* eller samtidskultur man tenker menighetsbyggingen inn i (Skjevesland 1993:25–28). Det er disse elementene som ifølge denne modellen former den kirkelige *praksis*. Om slik praksis sier Skjevesland at den må stå under jevnlig etterprøving. «Kultur og samfunnsprosessen tvinger kirken hele tiden til å teste bærekraften i sine arbeidsmåter», sier Skjevesland (1993:27).

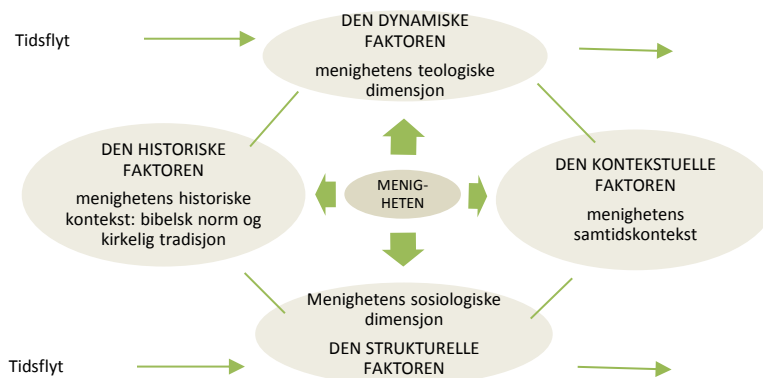
Om viktigheten av å ta tradisjonsfaktoren på alvor i menighetsutviklende tenkning og arbeid sier Skjevesland:

Det er umulig å utarbeide en pastoralteologi bare ved å føre sammen den aktuelle sosio-kulturelle situasjonen og de bibelske kriterier. Vi står under tradisjonens trykk. Og hele denne tradisjonsmasse medbestemmer trolig mer enn vi er klar over.» (Skjevesland 1993:31)²

At tradisjonsfaktoren bestemmer mer enn det vi trolig er klar over, gjelder selvfølgelig også for andre kirkelige tradisjoner enn den norske folkekirken – og som Skjevesland behandler i sin bok. Og det er nettopp dette denne artikkelen handler om.³

² Det må også nevnes at i en bok om menighetsutvikling i folkekirken basert primært på et menighetsutviklende forskningsprosjekt, er den bestemte og aktuelle kirkelige kontekst og tradisjon hele tiden med som en del av refleksjonsgrunnlaget, jf. Birkedal mfl.: 2012.

I Råmunddals (2015) modell (som er gjengitt i figur 1 nedenfor) vil det Skjevesland kaller «normen» og «tradisjonen», inngå som sentrale elementer i det som i modellen kalles den historiske konteksten (jf. venstre side av den horisontale aksen i modellen). Det Skjevesland kaller «situasjonen», vil i modellen nedenfor tilsvare samtidskonteksten (se høyre side av den horisontale aksen i modellen). En viktig faktor som er med på å avgjøre en menighets selvforståelse, dens oppdragsforståelse og dens plass i det kirkelige fellesskap, i tillegg til tradisjonsfaktoren, er dermed nevnt – nemlig det som i modellen (fig. 1) kalles den kontekstuelle faktoren. Denne handler om hvordan menigheten forholder seg til sin egen samtid. En annen faktor som spiller inn på menighetens selvforståelse, oppdragsforståelse og plassering i det kirkelige fellesskap, er de momentene som i modellen er navngitt i den vertikale aksen. Dette handler om det grunnleggende spørsmål om hvordan man skal forstå forholdet mellom kirkens/menighetens to dimensjoner, den teologiske («åndelige») og den sosiologiske («menneskelige») side ved menigheten.

Figur 1: Menighetens to dimensjoner og doble kontekst

Både i Skjeveslands og Råmunddals modeller inngår kirkelige tradisjoner i en helhetlig tenkning for menighetsutvikling – og disse tradisjonene befinner seg i spenningen mellom bibelsk norm – samt den århundrelange felles kirkelige tradisjon – og kirkens samtidskontekst. I artikkelen vil det være et stort poeng å få tydeliggjort at i dette «spenningsfeltet» kan en menighets eller en kirkes tradisjon enten bli et problem eller en ressurs. For å forstå bedre hvordan konfesjonelle tradisjoner kan bli en konstruktiv ressurs for menighetsutvikling, har jeg har sett det nyttig å bruke begrepene detradisjonisering og retradisjonisering.

Hva handler detradisjonisering og retradisjonisering om?

Disse begrepene handler begge om måter å forholde seg til historien og tradisjon på. Førstnevnte begrep kan man si at dreier seg om den frihet som vi i dagens menighetstenkning og praksis må ha til å spørre om kirkelige tradisjoners og praksisers *funksjonalitet og bruksverdi* i dag. Retrasjonisering handler om at tradisjoner og praksiser har et *fornyelses- og gjenbrukspotensial* som kan være svært verdifullt i det strategiske arbeid i menigheter. Skal man finne dette fornyelses- eller gjenbrukspotensialet, vil det være viktig å identifisere hvilken

tradisjon en hører hjemme i, hvordan ens «egen» tradisjon er relatert til andre kirkelige tradisjoner, og dessuten vil det være klokt å gjøre seg opp en mening om hva det kan være klokt å videreføre og fornye både i lys av egen og andres tradisjoner.

Om detradisjonisering som pågående prosess og som holdning til tradisjon

Begrepet detradisjonisering knytter Carroll (2000) imidlertid ikke bare til en måte å forholde seg til tradisjon på, men til en pågående prosess eller utvikling i det moderne og posttradisjonelle samfunn. I denne sammenheng ser Carroll først på hvordan kirkene i USA forandres i et samfunn som er i forandring. Dernext beskriver han ulike strategier som menigheter og kirker velger for å møte utfordringene i et posttradisjonelt samfunn, og han beskriver også hva som særpreger det han kaller posttradisjonelle menigheter. Begrepet detradisjonisering bruker Carroll i denne sammenheng for å markere at vi i dagens samfunn ikke er helt *post*tradisjonelle, eller uberørt av tradisjoner. Det karakteristiske for dagens situasjon er nemlig ikke at tradisjonene har utspilt sin rolle eller at de ikke har noen betydning, men at tradisjonene spiller en mindre rolle enn tidligere. Mennesker i dag velger nemlig ut hvilke tradisjoner de ønsker å ta med seg – og de vil være fri til å tolke hvilken betydning tradisjonene skal ha (Carroll 2000:10). Den store utfordringen kristne forsamlinger og kirker står overfor i dag, er ifølge Carroll hvordan man skal forholde seg til tradisjonene og den pågående detradisjoniseringen, (jf. også Heelas, Lash and Morris 1996).

Med eksempler fra den amerikanske kirkevirkelighet viser Carroll til tre hovedstrategier hva gjelder holdning til dagens kultur og tradisjon: motstand (*resistance*), tilpasning (*accommodation*) og både motstand og tilpasning (2000:29–53). Motstandsstrategien går ut på at man vil bevare de gamle tradisjonene og formene og motstå detradisjoniseringen. Tilpasningsstrategien går ut på at man helt og fullt tilpasser seg detradisjoniseringsprosessen i samfunnet. Den tredje strategien handler om at man kombinerer begge de foregående ved at man (ofte ut fra et konservativt teologisk standpunkt) motstår liberalisering av teologi og etikk, og ved at man tilpasser ulike kirkelige former og praksiser etter vår tids behov. Begrepet posttradisjonelle kirker – eller «new style churches» – knytter Carroll spesielt til den siste strategien (Carroll 2000:37–52). Dette er ifølge Carroll ofte menigheter/kirker som er teologisk konservative, uten at de er blitt fundamentalistiske. Tilknytningen til kirkesamfunn er ofte løs eller mangler helt. Ofte er menighetene hensikts- eller målorienterte. Man vektlegger å minimalisere hierarkiske strukturer og avstanden mellom lekfolket og prest/pastor. I tillegg er man opptatt av å hjelpe medlemmene til å finne sine nådegaver og hjelpe dem inn i tjeneste. Man legger stor vekt på lavterskel, men også på «profesjonelle» gudstjenester og på smågrupper. Musikkformen er gjerne moderne, og kleskoden er uformell i menighetsammenheng.

Også i det skandinaviske kirkelandskapet har man de siste årene kunnet registrere mange av de samme utviklingstrekkene som Carroll beskriver med utgangspunkt i amerikansk kirkeliv. Det er blant annet ikke vanskelig å se parallellene mellom hva Carroll beskriver som karakteristiske trekk ved «new style churches», og sentrale elementer i den nye menighetstenkning og -strategi som utvikles i mange menigheter også i nordiske land. Også mange norske menigheters engasjement for fornyelse og vitalisering av menigheten kan på

mange måter sies å være i tråd med det Carroll mener man i den etablerte del av kirkebildet kan lære av posttradisjonelle forsamlinger, som for eksempel Willow Creek og Saddleback Church. Det kan være nødvendig, sier Carroll, å bryte med «slik har vi alltid gjort det»-mentaliteten for å finne nye måter å presentere og leve ut evangeliet på i vår tid. Og det helt sentrale i den måte å forholde seg til tradisjon på som man finner i denne beskrevne menighetstenkning og -strategi, er at kirkelige tradisjoners betydning vurderes ut fra deres funksjonalitet og bruksverdi i kirkens/menighetens tjeneste eller oppdrag i dag. (Råmunddal 2011).

Om tradisjonenes intensjonalitet og retradisjonalisering

Som vi har sett, er begrepet detradisjonalisering sentralt for Carroll. Hos en annen amerikansk menighetsforsker, Bass, står begrepet *retradisjonisering* sentralt, (jf. Bass 2004 og Hegstad 2007). Retradisjonisering handler om at tradisjoner og praksiser som regel har et fornyelses- eller gjenbrukspotensial – som vi gjør klokt i å oppdage om vi ønsker å lage samlende og godt fungerende strategier som både tar hensyn til menighetens historiske identitet og dagens behov. Viktige begreper for Bass er *intensjonalitet*, (eller «intentional congregations») og *kristne praksiser* (eller «practicing congregations») (Bass 2004:13f.). Hennes anliggende er at menighetsarbeid i form av ulike praksiser (som igjen er historisk betingede) ikke må utføres bare av vane eller tradisjon, men fordi man har en bestemt hensikt eller intensjon. For Bass handler retradisjonalisering om en kreativ og kritisk bruk av kirkelige tradisjoner.

Den menighetsmessige fornyelse knyttes hos Bass til en bevisst retradisjonalisering av menighetslivet – der tradisjon får en fornyet mening, og der elementer fra tradisjonen «gjenoppdages» og gis en fornyet bruk. På mange måter kan man også si at detradisjonalisering og retradisjonalisering skjer samtidig, påpeker Bass (2004:32). Tradisjon er ikke bare noe man arver, men det dreier seg om en bevegelse fra mer formell holdning til tradisjoner til det Bass kaller «fluid retraditioning» (2004:42). Den aktuelle kirkes eller menighets tradisjon vil da bli sett på ikke som død, men som en levende kapital som fornyelse og nyutvikling kan springe ut fra.

Det Bass påpeker – at tradisjoner inneholder en ressurs som så å si kan «gjenopplives» i en ny tid – er helt klart en tenkning og strategi som er anvendbar i alle typer kirker og menigheter. Nå vil dette imidlertid være en måte å forholde seg til fortiden og til tradisjon på som vil bryte med «quick fix»-tenkningen man kan være fristet til å anvende når menigheter skal utvikles i dag. Slik «quick fix»-tenkning hentes gjerne fra «how to do it»-oppskrifter eller fra mer eller mindre ferdigtygde modeller for menighetsutvikling som også kommer utenfra – eller fra kirkelige tradisjoner som kan være relativt fremmede fra den menighet som utvikles.⁴ En mer tradisjonsorientert strategisk tenkemåte vil i stor grad handle om å finne meningen bak de historiske tradisjonene og praksisene og se disse i et nytt lys – ved å spørre om hvordan de aktuelle tradisjoner og praksiser også kan svare til dagens behov.

Sett i lys av modellen over (jf. fig. 1) vil man kunne si at både de- og retradisjonalisering som måter å forholde seg til kirkelig tradisjon på tar utgangspunkt i kirkens eller menig-

⁴ Som eksempel på norske menigheter som bruker det noen vil kalle modeller eller kirkelige oppskrifter på hvordan menighetsutvikling kan skje, se Råmunddal: *Konsept og endring* (2011).

hetens situasjon i spenningsfeltet mellom historisk kontekst og samtidskontekst. Jeg kommer i siste del av artikkelen til å drøfte tradisjonsspørsmålet i en menighetsbyggende sammenheng ved å spørre hvordan konfesjonelle tradisjoner kan bli en ressurs i menighetsutviklende tenkning og praksis. Det kan da være naturlig å ta utgangspunkt i foregående gjennomgang av begrepene de- og retradisjonalisering og stille spørsmålet: Hvordan skal man kunne vurdere tradisjoners funksjonalitet og bruksverdi, og hvordan skal man kunne vurdere tradisjoners fornyelses- og gjenbrukspotensial? For å kunne gi et svar på artikkelens problemstilling vil det være viktig å gi et svar på dette spørsmålet.

Men nå er det imidlertid slik at det også finnes to andre måter å forholde seg til tradisjon på – og som ikke makter å leve i spenningen mellom historisk kontekst og samtidskontekst på en måte som gjør at man både opptre som tradisjonsbærer og samtidig makter å forholde seg til samtidens utfordringer. Jeg tenker på det som i denne artikkelen kalles tradisjonalisme og tradisjonsavvisning eller historieløshet. I påfølgende del av artikkelen vil jeg utdype disse to måtene å forholde seg til tradisjon på som problem for menighetsutviklende tenkning og praksis.

En kirkelig tradisjonstypologi

For å kunne beskrive hva som kan sies å være ulike kirkelige tradisjoners særpreg, og for å kunne vurdere hvilken rolle slike tradisjoner spiller i menighetsutviklende tenkning og praksis i dag, har jeg sett det nyttig og tjenlig å utarbeide en oversikt over ulike typer tradisjoner, som spesielt viser både den aktuelle tradisjons historiske opprinnelse og hvordan de definerer eller forstår sin egen forbindelse med «opprinnelsen», det vil si NTs beskrivelse av den kristne kirkes start og tidligste utvikling. Alle kristne kirker og menigheter har nemlig – på en eller annen måte – denne opprinnelsen som et normativt ideal – men helt tydelig noe forskjellig forstått som et slikt ideal. Begge disse elementene, det vil si både tradisjonens historiske opprinnelse og dens normative forhold til opprinnelsen, vil være med på å si noe om hvordan «den mellomliggende historie», det vil si den kirkelige tradisjon og tid som ligger mellom aposteltiden og vår situasjon i dag, er blitt – og kan bli – vurdert og verdsatt. Konfesjonelle tradisjoner kan, som jeg senere vil se særlig nærmere på, nemlig bli vektlagt og vurdert på ulikt vis ut fra ulik vurdering eller forståelse av historien og dens betydning.⁵ Tradisjonstypologien som presenteres her, er altså laget av artikkelforfatteren, og intensjonen er kun å lage en pedagogisk framstilling av ulike tradisjonstyper som fanger opp de ulike spørsmålene som er nevnt ovenfor.

⁵ Jf. Dulles 1978/2002 som gir en anerkjent typologisering av kirkelige tradisjoner stort sett ut fra sammen kriterier som brukes i denne artikkelen.

SJLT 4 (2017) Konfesjonelle tradisjoner – problem eller mulighet? Om konfesjonelle tradisjoners betydning for menighetsutvikling
(*Church Traditions – Problem or Opportunity? About the Significance of Denominational Traditions for Church Development*)

Typer kirkelig tradisjonstenkning	Hvem representerer tradisjonstypen?	Hva knytter dagens menighet til urkirken?	Hva blir sentralt for menighetsutvikling?
Tradisjonstype 1	Oldkirken. Katolske og ortodokse kirkesamfunn	En ubrutt kirkelig tradisjon tilbake til apostlene – sikret gjennom <i>apostolisk suksesjon</i>	Deltakelse i kirkens liturgiske og sakramentale praksis
Tradisjonstype 2	1500-tallet. Lutherske/reformerte kirkesamfunn	<i>Sola Scriptura</i> , det apostoliske ord er normativt, ikke den kirkelige tradisjon	Forkynnelse og formidling av Guds ord (Ordet og sakramentene)
Tradisjonstype 3	1500–1600-tallet. Retninger på reformasjonens «venstreving» (anabaptistene, og etter hvert: kongregasjonalister, pinsevenner, osv.)	Som type 2, men i tillegg bibelsk dåpsform/menighetsordning, karismatiske ytringer, o.a. (Ordet og Ånden)	Virkeliggjøring av Bibelens «konkrete» ord (i menighetsordning, dåpspraksis, o.a.) og frihet for Åndens virke
Tradisjonstype 4	1900-tallet. Ytterliggående karismatiske retninger, (ekshusmenighetsbevegelsen i England)	Som type 3 + betoning av de fem åndelige embedene gjenopprettet i endens tid, jf. Ef 4:11	Som type 3 + gjenoppdagelse av de åndelige embedenes funksjon og rolle

Figur 2: Typer tradisjonstenkning

Et vanlig kriterium for å typologisere kirkesamfunn/konfesjoner er den såkalte «høyre–venstre-aksen», (jf. Molland 1976:14ff.). Samfunn på den konfesjonelle «høyresiden» er kirkesamfunn som har bevart mye av den kirkelige tradisjon fra oldtiden og middelalderen i lære, forfatningsformer og kultus, mens kirkesamfunn på «venstresiden» har forkastet eller tapt mye av denne tradisjonen, sier Molland (1976). De katolske og ortodokse kirker vil etter en slik tankegang måtte plasseres på høyresiden, mens adventister, kongregasjonalister, baptister og andre kommer på den såkalte venstrefløyen i kristenheten. Og det finnes selvfølgelig samfunn som plasserer seg mer i sentrum i en slik tenkning, for eksempel reformasjonskirkene. Tenkningen i høyre–venstre-aksen i konfesjonskunnskapen gjenspeiles også i framstillingen i figur 2, men er her spesifisert som *typer* tradisjonstenkning.

Innen konfesjonskunnskapen er man også opptatt med å «sortere» kirkesamfunn/konfesjoner ut fra deres lærestandpunkt (som: katolsk, luthersk, reformert, o.a.), ulike typer forfatningsformer (som: episkopal, presbyteriansk, kongregasjonalistisk, o.a.), ulik kirkelig praksis eller kultus (som: dåp, nattverd, gudstjeneste, osv.) – og endelig – etter *ethos* (dvs. den karakteristiske livsholdning som ofte er forbundet med en konfesjon) (jf. Borgen og Haraldsø 1993, Kringelbotn Sødal 2002.) På «høyresiden» vil da klart tradisjonstype 2 (jf. fig. 2) ligge med sin vektlegging av den ubrutte kirkelige tradisjon tilbake til apostlene. Med «tradisjon» mener en da gjerne summen av læresetninger og kirkeskikker som er nådd vår tid gjennom overlevering fra person til person og fra generasjon til generasjon (Molland 1976:72ff.). Sentralt i denne tradisjonstenkningen står læren om *den apostoliske suksesjon*, som innebærer at tradisjonen fra apostlene er sikret gjennom den ubrutte rekken av biskoper – der hver biskop er ordinert av en annen biskop slik at det går en rekke fra den nåværende pa-

ven tilbake til apostlene/Peter. Slik tradisjonsforståelse står sentralt i ulike katolske og ortodokse kirkesamfunn – og dessuten i noen kirker som kan regnes som reformasjonkirker, eksempelvis Svenska kyrkan og i den anglikanske kirke. Om man spør om hva som blir sentralt i menighetsutviklende tenkning, vil svaret helt klart måtte bli deltakelse i kirkens/menighetens liturgiske og sakramentale praksis.

Den neste tradisjonstypen i oversikten (fig. 2/type 2) kan med en viss rett kalles «reformasjonstypen». Som kjent hadde Luther ikke som intensjon å bryte med den katolske kirkelige og gudstjenestefeirende tradisjon, men å reformere den læremessige delen av den. Ikke minst representerte Luther en alternativ måte å se tradisjonen på, ved at han innførte *Sola scriptura*-prinsippet, det vil si Skriften alene som autoritativ norm for lære og liv i kirken. Nå kan en si at dette prinsippet ble litt ulikt praktisert hos de tre ulike reformatorene – Luther, Calvin og Zwingli – noe som blant annet har resultert i noe ulik vektlegging i sakramentforståelsen (jf. Segler/Bradley 2006:36ff.). Men felles er allikevel at en i kirkelig praksis – og dermed i menighetsutviklende tenkning – vektlegger formidlingen av Guds ord, i forkynnelse og i sakramentsforvaltning.

De to neste typene tradisjonsforståelse kan med en viss rett kalles «radikal reformasjon» (jf. type 3) og «restaurasjon» (jf. type 4) – og da befinner vi oss på venstresiden av den såkalte «høyre–venstre-aksen». Til forskjell fra Luther og reformatorene hadde jo de såkalte radikale under reformasjonstiden nettopp til intensjon å bryte med – ikke bare den katolske og middelalderske læretradisjon, men med alt hva den rådende/etablerte kirken stod for, deriblant dens gudstjenestefeiring, for så å gjenopprette en ny identitets- eller kontinuitetslinje tilbake til de nytestamentlige forsamlingene, (jr. Segler/Bradley 2006:36ff. og Råmunddal 1991:65ff.). To saker har stått sentralt i denne måten å forholde seg til kirkelig tradisjon på, nemlig etterlevelsen av Guds ord (gjerne bokstavelig tolket) og åpenhet og frihet for Åndens spontane og nyskapende gjerning. I «restaurasjonstypen» (jf. tradisjonstype 4) legger en gjerne til at et avgjørende kjennetegn på identiteten med de nytestamentlige forsamlingene er gjenoprettelsen eller «restorasjonen» av det en kaller de fem åndelige embetene (apostel, profet, lærer, hyrde og evangelist) som en finner omtalt i Ef 4:11 (jf. Hodne 1999:29). Det gir seg da selv at det sentrale i en menighetsutviklende tenkning da vil være virkeliggjøring og erfaring av Guds ord gjennom Åndens nærvær og virkemåte.

Ovenstående tradisjonstypologi kan kaste lys ikke bare over de kirkelige tradisjonenes opprinnelse og historiske tilknytning, men også over spørsmålet om hvorfor konfesjonelle tradisjoner kan bli et problem. Problemsiden ved de konfesjonelle tradisjonene er en nok mest vant til å erkjenne og arbeide med i økumeniske sammenhenger, men i denne artikkelen er hensikten også å se problemsiden når det gjelder menighetsutvikling. Ulike oppfatninger og tolkninger av kirkehistorien gir nemlig ulike tilnærminger og holdninger til tradisjonsspørsmålet – noe som igjen virker inn på hvordan menighetsutvikling tenkes og praktiseres.

Konfesjonelle tradisjoner som problem og ressurs

Ulik forståelse av kirkehistorien gir ulik tilnærming og holdning til tradisjon

Sentralt i foregående gjennomgang av ulike typer kirkelige tradisjoner har vært å vise at det er minst tre faktorer som kan være med på å bestemme hva som særpreger en kirkelig tradisjon, og hva tradisjonens betydning kan være for en kirke eller menighet. Den første faktoren er den ulike historiske opprinnelse de ulike tradisjonstypene har (jf. oversikten fig. 2), som for ettertiden alltid vil sette sitt preg på tradisjonen. Den andre faktoren er ulik forståelse av urkirken som ideal for kirkens organisering og dens lære og liv. Den tredje faktoren er ulikt syn på det man kan kalle «den mellomliggende historien», det vil si historien mellom urkirken og dagens kirke. Når det gjelder denne ulike historieforståelsen, finnes det i hovedsak tre hovedsyn, nemlig det jeg her kaller kontinuitetssynet, forfallsteorien og et syn som betoner både kontinuitet og diskontinuitet i historieforståelsen.

Kontinuitet eller forfall?

Det historiske kontinuitetssynet kan man si er typisk for katolsk tradisjonsforståelse. Hovedpoenget her er at man betoner en ubrutt «linje» av lære/dogmer, kirkelige praksiser og kirkelig lederskap tilbake til Jesu apostler. Det som kan sies å «sikre» tradisjonen i denne tenkningen, er den apostoliske suksesjon, det vil si den ubrutte linje av biskoper tilbake til Peter. Nå har forståelsen – og ikke minst begrunnelsen for – den katolske tradisjonsforståelsen variert opp gjennom historien, ikke minst fra Trientkonsilet (1546) og fram til formuleringene som kom om tradisjonsforståelsen i forbindelse med 2. Vatikankonsil (1962–1965). Kort sagt har utviklingen ledet bort fra en mer statisk tradisjonsforståelse, forstått som «summen» av læresetninger og kirkeskikker som dagens kirke får fra tradisjonen, til en mer dynamisk forståelse, der man betoner at tradisjon må forstås som «en organisk utfoldelse av de muligheter som fra begynnelsen av lå i evangeliet» (Molland 1976:76).⁶

Molland nevner at det også finnes representanter innen den katolske kirke, for eksempel Karl Rahner og Hans Küng, for en tradisjonsforståelse som går i reformatorisk retning. Da argumenterer man for «Skriftens overhøyhet» over kirkelæren (Molland 1976:78). Men uavhengig av hvordan katolsk tradisjonsforståelse formuleres og begrunnes, vil den bli forkastet av den måten å tenke tradisjon på som finnes representert i både den radikale reformasjonstenkningen (fra reformasjonstiden) og av representanter for såkalt gjenoppbyggelses- eller restaurasjonsteologien (med opprinnelse i nyere tid). Her vektlegger man altså det forfallet som skjedde i kirken i etterapostolisk tid – herav begrepet «forfallsteorien» som brukes i denne artikkelen. Med den katolske utvikling i kirken, som startet allerede tidlig i oldkirken, startet

⁶ I skriftet *Dei Verbum* (1965) fra 2. Vatikankonsil er den nyformulerte tradisjonsforståelsen slik: «Den hellige Tradisjon og den hellige Skrift er altså nært forbundet og forenet. For begge, idet de springer frem av samme guddommelige kilde, smelter på et vis sammen og arbeider mot det samme mål. (9) Den hellige Tradisjon og den hellige Skrift utgjør en felles hellig skatt, nemlig Guds ord, betrodd til Kirken. (10).»

(http://www.katolsk.no/dokumenter/dokumenter-fra-vatikanet/paul6/dv/dv_03)

også en nedgangstid, åndelig talt, for kirken. Og dette forfall nådde sitt bunnivå i middelalderen. «Oppgangstidene» begynte med reformasjonen på 1500-tallet. Den nyere tids kirkesamfunn og vekkesretninger kan plasseres på denne «oppgangslinjen» etter sin historiske framkomst. Den historiske utvikling peker ifølge denne teologien fram mot en tid da den kristne kirke skal bli restaurert eller gjenopprettet. Da vil blant annet de «embeter» eller tjenestegaver som er gitt av Ånden (jf. Ef 4, 11), igjen fungere i kirken slik de gjorde i kirkens første tid (jf. Edvardsen 1978; Hodne 1999:38ff).

Ideen om et radikalt brudd med den etablerte kirkelige tradisjon tilbake til oldkirken og urkirken har som konsekvens at man må skape en ny kontinuitets- eller identitetslinje tilbake til nytestamentlig tid. En slik ny identitetslinje kan representeres ved tanken om å «være bibelsk» i liv og lære. Såkalt «bibelsk menighetsordning» – med vekt på frie og selvstendige menigheter – har stått sentralt i denne bruddtenkningen. Det samme har tankene om gjenoppdagelse og gjenopplevelse av Åndens liv og gjerning i kirken – slik man opplevde dette i urkirken. (Råmunddal 1991: 63–67; 1998:128). En ytterliggående utgave av denne tenkningen går som tidligere nevnt gjerne under navnet *restaurasjonsteologi* og handler om gjenoppsettelse (restaurasjon) av den nytestamentlige form for menighetsliv og menighetsordning. «Resultatet blir at menighetslivet blir likt det menighetslivet man finner i NT, eller man kan si at menighetslivet gjennom en slik restaurasjon gjenvinner sin opprinnelige skikkelse» (jf. Hodne 1999:29).

Forfallssynet på historien kan selvfølgelig være like problematisk som en kontinuitetstenkning som på sett og vis idealiserer den kirkelige utviklingen fra oldkirken – slik man står i fare for i en katolsk tradisjonsforståelse. Her vil nemlig middelalderens kristne enhetskultur ikke bety bunnivået i en forfallsutvikling, men tvert imot toppnivået for kristen påvirkning av menneske og samfunn. Dette vil i så fall være det katolske motstykket til det radikale reformatoriske synet på kirkehistorien, og som sagt like problematisk. Den kristne menighets historie har nok helt fra starten hatt ganske mange både bølgedaler og svinger. Men det særegne har vært at Ordet og Ånden har gjort sin gjerning i menneskehjerter, menigheter/kirker, menneskelige samfunn og nasjoner i medgang og trengsel, i forfallstider og i gjenreisningstider for den kristne menighet. Man kan derfor ikke tale ensidig om kontinuitet eller forfall i kirkens historie gjennom tidene, men om både kontinuitet og «brudd» eller diskontinuitet.

Både forfall og kontinuitet

Luther representerer som kjent et syn som forener både kontinuitet i og brudd/diskontinuitet med den katolsk-kirkelige tradisjon. Luthers intensjon var nemlig ikke å bryte med den kirkelige og gudstjenestelige tradisjon, men å ta et oppgjør med de elementene i katolsk tradisjon og kirkelig praksis som var klart i strid med Bibelen og hans egen forståelse av evangeliets frihet og virkekraft. Ulikt reformatorene Calvin og Zwingli ville han for eksempel ikke rense kirkerommet for utsmykning, noe som kan vise denne åpenheten for å stå i den etablerte kirkelige tradisjon. Man kan si at Luthers holdning til tradisjonen også gir seg uttrykk i begrepsparet *norma normans* (dvs. den grunnleggende norm, dvs. Den hellige skrift) og *norma normata* (såkalt avledet norm, dvs. de kirkelige bekjennelsesskrifter). Og dette

skillet mellom Bibelen som absolutt kirkelig autoritet og våre tolkninger (jf. bekjennelsene) som alltid underlagt Skriften, hadde Luther til felles med Calvin og Zwingli. For så vidt er det verken Luther, Calvin eller Zwingli som er poenget her, men at man i bedømmelse av kirkelige tradisjoners verdi og betydning for kirkens liv i dag bør ha med begge perspektivene, altså både forfall og kontinuitet. Det som blir problematisk, og som jeg straks skal utdype, er når disse to perspektivene ikke holdes sammen – slik at man enten ender i tradisjonalisme eller i historieløshet.

Tradisjonalisme og historieløshet som problem i menighetsutvikling

Om kirkelige tradisjoners «skyggeside»

Tradisjonalisme – er det fenomen Carroll kaller tradisjonenes «skyggeside», (2000:15). Og tradisjonalisme handler ifølge Carroll om at man kan bli så rotfestet og faststøpt i den «tradisjonelle» måten å se verden på og å tilpasse seg denne at man mister evnen til å tilpasse seg nye omstendigheter og utfordringer. I kirkelig sammenheng kan det være aktuelt å tale om tradisjonalisme i den betydning at kirkelige lærestandpunkt, ordninger og praksiser får en status og autoritet i kirken/menigheten – tilnærmedesvis på linje med Bibelen. Tradisjonalisme kan også opptre i betydningen av at en utvalgt kirkelig tradisjon blir «opphøyd» og dermed blir stående som et enslig alternativ – og da uten nødvendig åpenhet og respekt for andre tradisjoner.

Tradisjonalisme (i en eller annen utgave) kan selvfølgelig i en menighetsutviklende kontekst ha det «positive» i seg at de forenkler spørsmålet om hvordan vi bør tenke og handle i dag. Men samtidig er det en problemside ved tradisjonalismen i en teologisk og menighetsutviklende kontekst, som overskygger eventuelle «fordeler». En av disse er at man kan bli så rotfestet i en tradisjons måte å betrakte verden på at man får skylapper som hindrer en i å kunne tilpasse seg nye forhold. I modellen jeg har vist ovenfor (jf. fig. 1), vil en ensidig tradisjonsorientert tilnærming til menighetsutvikling befinne seg på den venstre siden av den horisontale aksene, og faren vil selvfølgelig være at man ikke vier nødvendig oppmerksomhet til å møte de utfordringer som ligger i samtidskonteksten (jf. høyre side av den horisontale aksene). Tradisjonalismen har det i seg at den kan isolere en menighet/kirke fra omverden og gjøre den ensidig opptatt med «seg selv»: sin egen historie, sin egen læremessige sannhet og måte å være kirke på.

Det viser seg også at tradisjoner kan bli brukt kontrollerende – av kirkemedlemmers både tenkemåte og adferd. Læremessig kontroll har opp gjennom kirkehistorien vært et kjent fenomen. Og hensikten har vært det å ha intern trygghet for at egen oppfatning er den eneste rette. Men kontrolltenkningen har også opptrådt innenfor kristen etikk og i forbindelse med spørsmålet om rett livsstil. Den pietistiske tradisjonen kan være et eksempel på nettopp det. Og endelig kan en si at kontrolltenkningen også har vært et hinder både for økumeniske tiltak og for menighetsutvikling.

Om historieløshet som utfordring for menighetsutvikling

Slik tradisjonalisme kan sies å være et stort problem for menighetsutviklende tenkning og praksis, kan også «den motsatte ytterlighet», nemlig tradisjonsavvisning, sies å være det samme. Mens førstnevnte leder til en eller annen form for idealisering av deler av historien, kan sistnevnte lede til historieløshet. Som jeg har redegjort for tidligere, har historieløsheten gjerne røtter i en forfallstenkning om kirkehistorien. Som fenomen leder tradisjonsavvisningen og historieløsheten til den holdning til historien og tradisjonen at det som har skjedd i historien, får liten eller ingen betydning for hvordan man innretter sitt liv nå og i framtiden.

Historieløsheten er minst like problematisk for menighetsutvikling som tradisjonalismen. Sett ut fra modellen (jf. fig. 1) vil historieløsheten alltid befinne seg i en ensidig betoning av kirkens samtidskontekst – og gjerne samtidig som man bygger sin egen særegne forbindelse til idealet på nytestamentlig tid. Og det meste av den mellomliggende historie oversees. Nok et problem med tradisjonsavvisningen og historieløsheten er at den ikke taler sant om historien. Man henter nemlig bare ut av historien det som passer med sitt eget syn på virkeligheten. Men historieløsheten taler heller ikke sant om dagens situasjon. Det at Gud gjør nye ting i vår tid og i dag, betyr ikke at det Gud har gjort tidligere, ikke har noen betydning. Men det mest problematiske ved historieløsheten er nok at den ikke taler sant om Gud og Guds måte å handle på. Historieløsheten står nemlig i fare for å gjøre Gud svært liten.

Hvordan kan konfesjonelle tradisjoner bli en ressurs for menighetsutvikling?

Denne artikkelens grunnleggende antakelse er at dersom man skal komme til rette med spørsmålet om de konfesjonelle tradisjonenes betydning og verdi i menighetsutvikling i dag, må man unngå både tradisjonalismens og historieløshetens ensidighet, og man må våge å leve i spenningsfeltet mellom kirkens/menighetens historiske kontekst og dens samtidskontekst (jf. modellen fig. 1). I dette spenningsfeltet vil det være nødvendig å utvikle den holdning til tradisjonsspørsmålet som detradisjonalismen på mange måter er et uttrykk for – idet man spør om tradisjonenes funksjons- og bruksverdi for menighetsutviklende tenkning og arbeid i dag. Samtidig vil det være nødvendig om man ønsker å ta vare på elementer i kirkens/menighetens tradisjon som ressurser, å spørre om hva som kan finnes som menighetsutviklende potensial i både i egen og andres tradisjon. Her kan man helt klart snakke om et fornyelses- og gjenbrukspotensial slik man gjør i en retradisjonaliserende tenkning. I det følgende vil jeg med bakgrunn i Bass' bruk av begrepet «intentional» (2004:13) drøfte tradisjonelle praksisers bruksverdi og gjenbrukspotensial. I den sammenheng vil jeg også gi et eksempel på en skandinavisk pentekostal og «contemporary» menighet som har gått veien mot å gjenoppdage verdien av liturgiske praksiser i sin menighetsutviklende tenkning og praksis. Til slutt vil jeg si noe om hvordan konfesjonelle tradisjoner kan bli en ressurs for endringsprosesser i en menighet.

Hvordan bedømme og vurdere kirkelige tradisjoners verdi

Om man spør om hvordan kirkelige tradisjoners bruksverdi og gjenbrukspotensial kan oppdages og aktiveres, vil Bass' svar være at man må oppdage den intensjonalitet som ligger innebygget i kirkens/menighetens tradisjonelle praksiser. Praksiser knyttet til tradisjon er ikke tomme handlinger, men har en intensjon, sier Bass (2004:13–15). Bass er imidlertid klar over at begrepet intensjonalitet ikke bare kan knyttes til kirkens tradisjonelle praksiser, men også til menigheters anstrengelser for å tilpasse seg samtiden. Hun viser i den sammenheng til «new-paradigm churches», som Willow Creek Church og Saddleback Church (jf. Råmunddal 2011:60–67), som eksempler på intensjonalitet som er relativt ensidig knyttet til samtidskonteksten. Her handler da intensjonalitet om kirkens/menighetens «purpose», altså hensikt eller formål, spesielt sett i lys av kirkens misjonale oppgave i verden. Men Bass er skeptisk til å knytte kirkens intensjonalitet ensidig til kirkens samtidsrelasjon og oppdrag.

«Intentional congregations» – slik hun beskriver dem, søker å motstå en teknikkorientert, programdrevet, markedsorientert menighetstenkning, og slike forsamlinger er «highly tuned to spiritual authenticity and communal coherence; they construct faith primarily as a way of life in community» (Bass 2004:18). I stedet for å tilpasse seg samtidskulturen for å kunne formidle det kristne budskap er altså tanken at man skal hente både inspirasjon og budskap fra den tradisjon som har båret kirkens liv gjennom århundrer. Bass knytter altså intensjonalitets-begrepet primært til det i modellen (jf. fig. 2) kalles den historiske konteksten. Dette innebærer at det er menighetens konfesjonelle tradisjon. Og for Bass er det primært snakk om en sakramental og liturgisk orientert tradisjon som definerer intensjonaliteten. Tanken er da at innebygget i kirkens århundrelange tradisjon og i det mangfold av praksiser som finnes, ligger «alt» det kirken har behov for, både når det gjelder å ivareta sin identitet som kirke og til sitt misjonale oppdrag (jr. Volf/Bass 2002; Bass 1997/2010).

For å vurdere tradisjoners gjenbrukspotensial kan begrepet intensjonalitet gi nyttige perspektiver. Men poenget her er at intensjonaliteten må knyttes både til menighetens samtidskontekst og dens historiske tradisjon. Bass har rett i at ensidig «purpose-driven» tenkning kan være betenkelig dersom den i for stor grad styres av samtidens markeds- og teknikkbaserte tenkemåte. Konsekvensen kan bli at man mister kontakten med kirkens røtter og dens «dype» liv og spiritualitet (Dawn 1995). Men på samme måte kan en ensidig betoning av det Bass kaller intensjonale praksiser knyttet til en menighets sakramentale og liturgiske tradisjon, resultere i en kirkelig introvert tenkemåte som står i fare for å miste den utadvendte og evangeliserende intensjon som det kristne felleskap også har. Selv om Bass nok vil si at den hensikt eller intensjonalitet man søker å oppnå med en eller annen form for «purpose-driven» menighetsdrift, allerede ligger innebygget i mange av de praksisene som er knyttet til kirkens sakramentale og liturgiske liv, viser det seg at en slik tenkning kan ende opp med et stillestående og ensidig ivaretagende menighetsliv. Kirkehistorien har mange eksempler på dette og at det har oppstått evangeliserings- og misjonsbevegelser som har vekket stillestående og søvntunge kirker og menigheter til nytt engasjement for kirkens diakonale og misjonale oppdrag, (Jørgensen 2004; Engelsviken 2004; Guder 1998).

Etter min oppfatning må det derfor være både viktig og riktig å knytte kirkens eller menighetens intensjonalitet både til menighetens konfesjonelle historie/tradisjon og til dens utførelse av misjonsoppdraget i sin samtid. Med dette vil også kirkens doble intensjon, det vil si både den ekspansivt misjonale og diakonalt ivaretakende hensikt, kunne synliggjøres og utvikles. Her kan det være relevant å vise til missiologen Ralph D. Winter (1981:178–190), som snakker om kirkens to strukturer, nemlig dens «gå-struktur» og dens «stå-struktur». En overdreven betoning av kirkens aktive «gå-struktur» (som i konteksten her kan handle om ensidig betoning av menighetens hensiktsmessighet i samtiden) kan få de følger som er nevnt ovenfor. Men det må også sies at en overdreven vektlegging av kirkens «stå-struktur» (som i konteksten her kan handle om betoning av tradisjonelle praksiser) kan føre til at kirkens oppdrag ikke aktiveres tilstrekkelig.

Et skandinavisk eksempel på tradisjoners bruksverdi og gjenbrukspotensial

Som også Bass viser til, finnes det menigheter som går veien fra ensidig «entertainment-based approach» til mer liturgisk baserte former, (Bass 2004:13). Et skandinavisk eksempel på dette er pinsekirken United Malmö i Sverige, som etter hvert har fått flere avleggere i Skandinavia, blant annet i Oslo (<http://www.unitedoslo.no/>).⁷ Menigheten startet opp i år 2000 som en typisk moderne kulturtilpasset og søker-orientert pinsekirke. På folkemunne ble kirken kalt «partykirken». Menighetens pastor var – og er fremdeles – Magnus Persson, med bakgrunn blant annet som grunnlegger av ungdomsbevegelsen New Generation. I 2008 skjer det imidlertid en endring i måten å både tenke og drive menighet på. Grunnen til dette beskrives av Persson selv som en «omvendelse» der han sammen med sentrale mennesker i ledelsen oppdager overflattisheten i den kulturtilpassede og underholdningspregede formen – og vender seg mot kirkens århundrelange tradisjon og til det mangfold som finnes av sakramentale og liturgiske praksiser. Reformasjonstiden sentrale verdier, Skriften alene, Kristus alene og troen alene, blir stående sentralt i måten å uttrykke seg på.

Persson gir i intervju med norske Dagen (30.05.14) uttrykk for at det som skjer, er at man gjenoppdager kirkens teologiske og liturgiske rotsystem – noe som får som praktisk konsekvens at man demper de moderne og kulturtilpassede uttrykksformene og «gjeninnsetter» og betoner praksiser som har stått sentralt i kristent gudstjeneste- og menighetsliv alltid. Eksempler på dette er hyppig nattverdfeiring i gudstjenesten, faste bønner, tros- og syndsbe-kjennelse, tekstorientert forkynnelse. Av mer høykirkelige praksiser – som man også finner i United Malmö, er vekselsang, korstegn, prosesjoner og klokkeklang. Samtidig er lovsang i moderne dempet form beholdt. Det samme er sentrale elementer i den pinse-karismatiske spiritualiteten og uttrykksformen med blant annet oppløftede hender. Persson understreker også at man har beholdt «en sterk missional profil» (svenske Dagen, 27.05.16) med utadvendt evangelisering og menighetsplantinger. En av konsekvensene av «omleggingen» i United Malmö er nesten en halvering av møtebesøkende.

⁷ Beskrivelsen av Intro Malmö baserer seg på artikler i den norske avisen Dagen (12. og 30. mai 2017: Bjørn Harald Hammerstad), svenske Dagen (27. mai 2016: Elin Liljero Eriksson), Vårt Land (18. november 2017: Elise Kruse) og Persson (2017).

Nå kan man si at det som har skjedd i United Malmö, egentlig ikke er noe unikt. Det har alltid skjedd denne type endringer i kirker og menigheter. I tradisjoner av mer sakramental og liturgisk type skjer det ofte at man søker en større grad av moderne uttrykk i formspråket. I lavkirkelige og frikirkelige menigheter ser man stadig at man også søker etter en større bredde og dybde gjennom en tilpasset liturgisk uttrykksmåte. Men ikke alle disse går like langt som United Malmö. Det som har skjedd i United Malmö, kan også tolkes som et interessant eksempel på detradisjonisering og retradisjonisering. Interessen for – og det selektive utvalget av – ulike sakramentale og liturgiske tradisjoner bærer preg av den tidligere beskrevne detradisjonistiske holdning til tradisjon. For Bass (2004) handler retradisjonisering om en kreativ og kritisk bruk av kirkelige tradisjoner. Dette ser vi også eksemplifisert med United Malmö.

Det som har skjedd i United Malmö, kan være en påminnelse – spesielt til tradisjonsfattige kirker og menigheter – om de sakramentale og liturgiske ressursene og skattene som faktisk finnes i de ulike kirkelige tradisjoner. Dessuten kan det være en påminnelse om at også menigheter kan gå for langt i den kulturelle tilpasningen, slik at moderne og trendy former overskygger budskap og innhold. Og endelig kan historien om United Malmö være en påminnelse om at oppdrags- og aktivitetssiden av kirkelig liv og menighetsarbeid kan overdrives. Dette kan resultere både i teologisk og strategisk ensidighet – og ikke minst – i psykologisk og åndelig press og konformitet.

Konklusjon

Spørsmålet jeg har søkt et svar på i denne artikkelen, er hvordan de konfesjonelle tradisjonene kan spille en positiv eller konstruktiv rolle for menighetsutvikling – og når og hvordan de eventuelt ikke kan gjøre det, men tvert imot blir en hindring for å utvikle menigheter på en ekklesiologisk helhetlig måte. Konkluderende kan følgende sies:

Konfesjonelle tradisjoner kan bli et problem når historiesynet gjør at en enten overdri- ver tradisjonens plass og funksjon – eller underdriver den slik at en kan ende opp i historie- løshet. I artikkelen argumenterer jeg for at det faktisk er en sammenheng mellom konfesjonel- le tradisjoners opprinnelse, deres teologiske særpreg og vurderingen av deres betydning for menighetsutviklende tenkning og praksis. Ut fra den tradisjonstypologi som presenteres, jf. fig. 2, er det klart at vurderingen av konfesjonelle tradisjoners verdi avtar eller svekkes jo lenger man fjerner seg fra katolsk, ortodoks og eventuelt andre typer kirkelig tradisjonsforstå- else (se tradisjonstype 1, fig. 2). Når det gjelder tradisjonstypene 3 og 4, står man i fare for bevisst/ubevisst å overse eller undervurdere – ikke bare den felles kirkelige tradisjons verdi, men også verdien i andres og sin egen konfesjonelle tradisjon. Årsaken til den relativt store forskjellen i vurderingen av konfesjonelle tradisjoners verdi sett i lys av de ulike tradisjonsty- pene er at historien vurderes svært forskjellig. Ikke minst har det jeg her kaller forfallsteorien, fått store konsekvenser.

En annen grunn til at konfesjonelle tradisjoner kan bli et problem er når menighetsut- vikling blir ensidig fokusert enten på kirkens historiske kontekst eller på samtidskonteksten,

jf. fig. 1. Ut fra en helhetlig ekklesiologisk tenkning, vist i fig. 1, argumenteres det i artikkelen at en kirke/menighet alltid vil stå i spenningsfeltet mellom – på den ene side – den kristne kirkes og sin egen kirkes/menighets historie/tradisjon og – på den annen side – tilstedeværelsen i og tilpasningen til sin samtid/kultur. Denne spenningen kan imidlertid være vanskelig og utfordrende for menigheter å leve i. Noen blir ensidig fokusert på historien og tradisjonen og andre blir mest opptatt av å tilpasse menighetstenkning og praksis til sin samtids kultur. Det første kan lede til en tradisjonalistisk holdning til tradisjonen, det siste en tradisjonsavvisende eller historieløs holdning.

For å kunne vurdere kirkelige tradisjoners konstruktive verdi og betydning for menighetsutvikling anbefaler jeg i artikkelen å hente inspirasjon og veiledning fra tenkning som er utviklet knyttet til begrepene detradisjonisering og retradisjonalisering – og ikke minst knyttet til det som har med tradisjoners «intensjonalitet» å gjøre. I artikkelen argumenterer jeg det for at det bruks- og gjenbrukspotensial som konfesjonelle tradisjoner representerer, ikke ensidig må knyttes til kirkens historiske kontekst – slik Bass (2004) synes å gjøre, men også til utfordringene kirken står overfor i samtiden. Bare på denne måten vil det nemlig være mulig å leve – på en konstruktiv måte – i spenningen mellom historisk kontekst og samtidskontekst (jf. terminologien som brukes i modellen, fig. 1). Ser man på kirkelandskapet i Skandinavia i dag, vil man oppdage at det finnes representanter for menigheter som relativt ensidig betoner praktisering av sakramentale- og liturgiske praksiser, de som relativt ensidig moderniserer møte-, musikk- og formidlingsformer, og endelig de som forsøker å finne en balanse. United Malmö hentes fram som et eksempel på det siste.

Litteratur

Bass, D.B. 2004: *The Practicing Congregation: Imagining a New Old Church*, Herndon, Virginia: The Alban Institute

Bass, D. (ed.) 1997/2010: *Practicing our Faith. A Way of Life for a Searching People*, John Wiley & Sons, Inc./Jossey-Bass (A Wiley Imprint): San Francisco, CA

Birkedal, E., H. Hegstad og T.S. Lannem (red.) 2012: *Menighetsutvikling i folkekirken: Erfaringer og muligheter*, Oslo: IKO-Forlaget

Borgen, P. og B. Haraldsø (red.) 1993: *Kristne kirker og trossamfunn*, Trondheim: Tapir.

Carroll, J. W. 2000: *Mainline to the future. Congregations for the 21st century*, Kentucky/Louisville: Westminster John Knox

Dawn, M.J. 1995: *Reaching Out without Dumbing Down: A Theology of Worship for the Turn-of-the-Century Culture*. Grand Rapids: Eerdmans

Dulles, A. 1978/2002: *Models of the Church*, New York: Image Books/Doubleday

Engelsviken, T. 2004: «Den misjonale kirke og utfordringen fra kirken i sør», i: Engelsviken, T. og K.O. Sannes (red.): *Hva vil det si å være kirke? Kirkens vesen og oppdrag*, bind 3 i Ekklesiologi-prosjektet ved Det teologiske Menighetsfakultet, Tapir Akademisk Forlag: Trondheim, (side 69–92)

Guder, D.L. 1998: *Missional Church. A Vision for the Sending of the Church in North America*, Grand Rapids, Mi.: Eerdmans

Heelas, P., S. Lash and P. Morris, (eds.) 1996: *Detraditionalization: Critical Reflections on Authority and Identity*, Oxford: Blackwell

Hegstad, H. 2003: «Hva er menighetsutvikling?» i: *Halvårsskift for praktisk teologi*, 20(1), 4–9.

Hegstad, H. 2007: «Menighetsutvikling på amerikansk», i: *Halvårsskift for praktisk teologi*, 24 (2), s. 14–23

Hodne, H. 1999: *Restaurasjonsteologi. En undersøkelse av restaurasjonsteologiens hovedinnhold, historiske røtter og fremvekst, med særlig vekt på England og Norge*. (Hovedfagsoppgave i kristendomskunnskap, Det teologiske Menighetsfakultet)

Holte, R. (s.a.): *På väg mot trons centrum. Rapporter från Faith and Order-konferansen i Montreal*. Utgivna av Svenska Faith and Order-kommittén genom Torsten Bergsten. Stockholm: Gummessons Bokförlag

Jørgensen, K. 2004: «Trenger kirken omvendelse? På veg mot en misjonal ekklesiologi», i: Engelsviken, T. og K.O. Sannes (red.): *Hva vil det si å være kirke? Kirkens vesen og oppdrag*, bind 3 i Ekklesiologi-prosjektet ved Det teologiske Menighetsfakultet, Tapir Akademisk Forlag: Trondheim, (side 51–s68)

Kringlebotn Sødal, H. (red.) 2002: *Det kristne Norge. Innføring i konfesjonskunnskap*, Kristiansand: Høyskoleforlaget AS

Molland, E. 1976: *Kristenhetens kirker og trossamfunn*, Oslo: Gyldendal norsk forlag

Persson, M. 2017: *Kristi kyrka – om kyrkans kännetecken, Budbäraren*

Råmunddal, L. 1991: *Etter nytestamentlig mønster. En studie av menighetssyn og ordningsforståelse i norske frimenighetssamfunn*, Oslo: Ansgar Forlag AS

Råmunddal, L. 1998: *Bibel og vekkelse. Festskrift til Ingulf Diesen på hans 70-årsdag 26. november 1998*. Kristiansand: Akademisk Fagforlag AS / Ansgar Teologiske Høgskole.

Råmunddal, L. 2011: *Konsept og endring. En studie av hvordan lokale ekklesiologier formes*, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag (KIFO-Perspektiv, nr. 22)

Råmunddal, L. 2015: «Hva handler menighetsutvikling egentlig om?», i: *Scandinavian Journal for Leadership & Theology*, nr. 2/2015

Schwarz, C. A. 1996: *Naturlig kirkevækst. Praktiske skridt mod sunde og voksende menigheder*, Mariager: Forlaget Royal

Schilling, H. 2016: *Martin Luther. Rebell i en brytningstid*, Oslo: Vårt land Forlag

Segler, F. M. and R. Bradley 2006: *Christian Worship. Its Theology and Practice*, Nashville: B&H Publishing Group

Skjevesland, O. 1993: *Huset av levende steiner*, Oslo: Luther Forlag

Volf, M. and Bass, D. C. (eds.) 2002: *Practicing Theology. Beliefs and Practices in Christian Life*, Willian B. Eerdmans Publishing Company: Grand Rapids Michigan / Cambridge, U.K.

Winter, R. D. 1981: «The Two Structures of Gods Redemptive Mission». In: R. D. Winter & S. C. Hawthorne (Eds.), *Perspectives on the World Christian Movement. A Reader*. Pasadena, California The Institute of International Studies, Willian Cary Library

Aviser:

Dagen (norsk), 30.05.14

Dagen (svensk), 27.05.16

Vårt Land, 18. 11.17

Internettsider:

<http://www.unitedoslo.no/>, Lest 1. august 2017

http://www.katolsk.no/dokumenter/dokumenter-fra-vatikanet/paul6/dv/dv_03, lest 1. august 2017

Lars Råmunddal (f. 1949) er cand.philol., Ph.D. og dosent i praktisk teologi ved Ansgar Teologiske Høgskole. Råmunddal er ordinert pastor i Misjonskirken Norge, har vært lektor i videregående skole og har i over tretti år innehatt ulike stillinger ved Ansgarskolen. Han har de siste årene utgitt bøker og artikler innenfor praktisk teologi og menighetsutvikling, blant annet doktorgradsavhandlingen *Konsept og endring* fra 2009, publisert i 2011.

E-post: raamunddal@ansgarskolen.no